

Aeta naar de Rif en Al Hoceima

2-8 mei 2024

AetA naar de Rif en Al Hoceima

2-8 mei 2024

Cala-Iris

Tores

Bades

Adouz

Al Hoceima

Penon de Alhuceimas

Sidi Chaayeb Ou Meftah

Dar Tarmada chez Abebibe

Bayenti

Rabaa N Taourit

Inleiding

6

Al Hoceima

9

Spaans koloniaal
erfgoed

19

Al Hoceima sinds de
onafhankelijkheid

33

Het landschap

53

Traditionele Riffijnse
architectuur

81

Amicitia

95

Inleiding

Op 2 mei vertrekken we met 14 leden van Architectura et Amicitia (AetA) vanaf het voormalige vliegveld Zestienhoven bij Rotterdam naar Noordoost Marokko, de Rif. De vijftiende deelnemer volgt later op de dag via Brussel.

Het toestel van Transavia zit vol. De meeste medereizigers zijn Marokkaanse Nederlanders die voor een familiebezoek e/o korte voorjaarsvakantie naar Al Hoceima vliegen. De Rif, de regio waar Al Hoceima de belangrijkste stad is, is voor vele Marokkanen in Nederland, België en Frankrijk de streek waaruit velen vanaf de tweede helft van de jaren zestig naar West-Europa trokken, of misschien wel gehaald werden.

Achmed Aboutaleb, burgemeester van Rotterdam, komt o.a. uit deze streek. Eén van ons gezelschap heeft hem al de eerste avond aan de telefoon. Veel deelnemers kennen delen van Marokko. Echter voor ons allen is het eerste bezoek aan dit deel van Marokko, de Rif.

De aanleiding voor deze studiereis zijn gesprekken tussen Bart Duvekot, organisator van de reis, en een vriendin, Marie Reehorst, die al jaren in de regio komt en gefascineerd is door de traditionele, Riffijnse architectuur en cultuur aldaar. Via Marie komen we in contact met Chaib Massaoudi, theatermaker in Nederland en bezig met de restauratie van zijn ouderlijk huis in de Rif. Chaib is regelmatig aldaar, doet verschillende (theater-) projecten en is onze liaison met Mohamed Cheikh, architect in Al Hoceima en onderzoeker/kenner van de traditionele Riffijnse architectuur. Mohammed gaat de groep rondleiden in Al Hoceima en de regio.

Aangekomen op het vliegveld Cherif Al Idrissi Airport, vlakbij Al Hoceima, wacht ons een groot ontvangstcomité. Mohamed Cheikh en zijn vrouw, Chaib Massaoudi, Marie Reehorst, de broer van Mohamed en zijn vrouw, een medewerkster van de afdeling jeugdzorg van de gemeente Al Hoceima – zij filmt ons de komende dagen en zet de beelden live op een YouTube-kanaal –, een voormalige leraar Engels met camera en onze twee buschauffeurs. De komende week gaan we onder hun leiding en begeleiding Al Hoceima en de Rif 'ontdekken'.

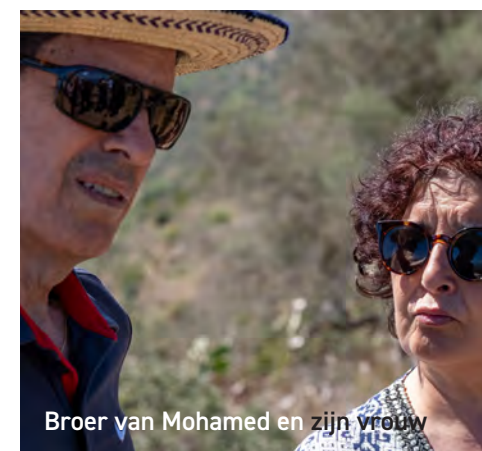
Mohamed Cheikh

Chaib Massaoudi

Marie Reehorst

Broer van Mohamed en zijn vrouw

Buschauffeurs

We bezoeken meerdere malen Al Hoceima, gaan langs de kust en de bergen in. We krijgen lezingen over de lokale architectuur. We eten iedere dag met het hele gezelschap inclusief begeleiders in restaurants of bij mensen thuis. We maken kennis met de authentieke bouw in de regio, het geloof, de cultuur en de geschiedenis van dit deel van Marokko.

In dit reisverslag gaan we achtereenvolgens in op Al Hoceima (stad en architectuur), het landschap – de kust en bergen – en de traditionele bouwwerken en dorpen. We sluiten af met een Amicitia deel.

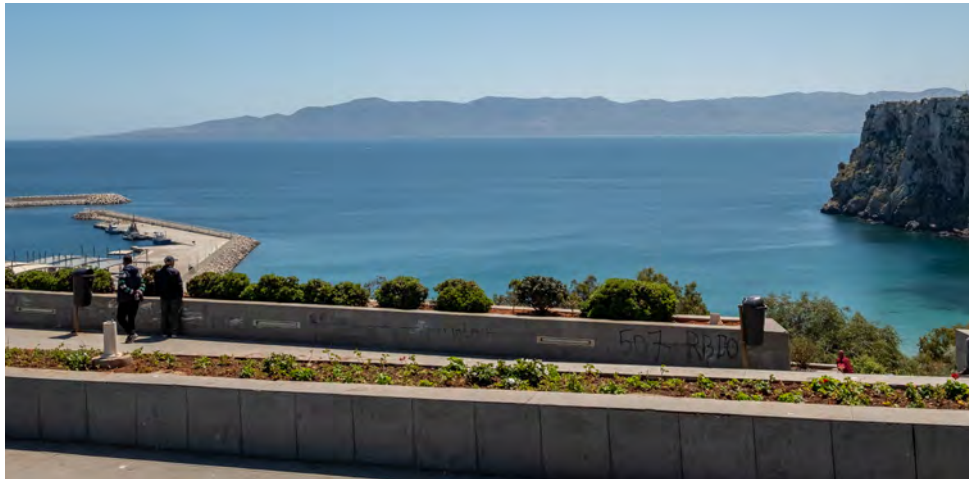
De door de Nederlandse stichting Bades uitgegeven boeken 'De Rif, levend erfgoed' en 'Discover de Rif' zijn goede naslagwerken met veel foto's van de prachtige natuur en traditionele bouw.

Al Hoceima

De stad is relatief jong en gesticht door de Spanjaarden in de jaren twintig van de vorige eeuw. In 1925 landde een Spaanse legereenheid onder leiding van generaal Sanjurjo op een strand bij het huidige Al Hoceima. Op een vlakte boven het strand legden de bezettende, koloniale Spaanse troepen een legerplaats aan, die een aantal jaren later de basis vormt voor de Villa Sanjurjo, het latere Al Hoceima.

De plattegrond van de legerplaats is nu nog duidelijk te herkennen in het grid van het stratenpatroon in het centrum van de stad. Twee noord-zuid lopende hoofdstraten – Avenue Mohamed V en Avenue Abdelkrim El Khattabi – komen uit op het centrale plein (Place Mohamed VI).

Op advies van Mohamed Cheikh is een aantal jaren geleden de bebouwing aan de oostzijde van het Place Mohamed VI gesloopt en vervangen door een tuin met trappartijen naar het strand. Door deze ingreep is er nu direct zicht op de baai vanaf het centrale plein. Direct naast het plein en boven het strand bevindt zich het koninklijk paleis

De stad ontwikkelt zich vanuit dit grid in zuidelijke en westelijke richting langs de kust. Het geaccidenteerde terrein rond de vlakte is de oorzaak dat het oorspronkelijke dambord-stratenplan verlaten wordt.

Op dit moment wonen er ca. 60.000 mensen in Al Hoceima. In het toeristenseizoen verveelvoudigt het inwonertal. Men rept over 200.000 in juli en augustus. Voornamelijk Nederlanders, Belgen en Fransen met familiewortels in de Rif.

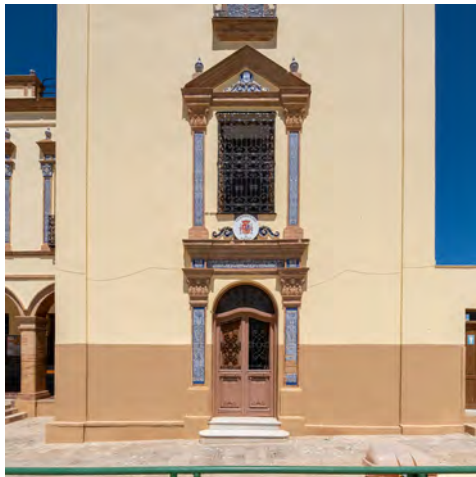
Spaans koloniaal erfgoed

Naast de inkomsten uit het toerisme is visserij een belangrijke economische activiteit, die echter de laatste jaren onder druk staat omdat de zee wordt leeggevist met grote, buitenlandse schepen en de bijbehorende visfabrieken. Onder leiding van Mohamed verkennen we in een aantal etappes de stad en de architectuur.

In en om Al Hoceima zijn nog de nodige gebouwen uit de Spaanse tijd bewaard gebleven.

Hotel Villa Florido aan het Place du Rif is een mooi voorbeeld. De fontein op het plein is vervallen, maar wordt binnenkort gerestaureerd. Een groot deel van de westgevel van het plein is als gevolg van de aardbeving in 2004 ingestort en gedeeltelijk gesloopt. Herbouw zou op zijn plaats zijn.

In een tuin aan Place Mohamed VI ligt het Spaanse Culturele Instituut (en school). Oorspronkelijk bedoeld als hoofdkwartier van de Spaanse gouverneur, ontworpen door de architecten Louis Maalindreras en Miguel Garcia de la Hiran, startte de bouw eind 1928 onder leiding van de architect Carlos Marin de Bernardo. Een jaar later werd de bouw stilgelegd om na de Spaanse burgeroorlog in 1939 weer starten. Pas in 1945 werd het gebouw opgeleverd.

Naast de Spaanse Instituut ligt het voormalig arrondissementsgebouw van Al Hoceima. Voor de onafhankelijkheid van 1955 was dit het hoofdkwartier van de Spaanse koloniale macht in de regio. In 2004 raakte het gebouw bij een aardbeving zwaar beschadigd. Onder leiding van Mohamed Cheik is het gebouw gedeeltelijk gerestaureerd met als bedoeling er het museum over de Rif te huisvesten. Het gebouw is behouden, maar staat nog steeds leeg.

Jardin 3 Mars

Bibliotheek en school/tehuis

Katholieke kerk

Aan het kleine park/tuin (Jardin 3 Mars) ligt San José, de enige katholieke kerk van Al Hoceima met daarnaast een bibliotheek en school/tehuis voor jongeren met een handicap. De Jardin 3 Mars is een mooie, groene invulling in het grid.

Iets ten westen van het centrum, nabij het Cebadilla-strand, ligt een begraafplaats voor in eerste instantie de Spaanse troepen, die vielen tijdens de invasie in 1925 als gevolg van het hevige verzet door de Riffijnen. Vanaf de jaren dertig werden ook de eerste burgers hier begraven. Naast dit christelijke kerkhof zijn er begraafplaatsen voor moslims en joden, die slechts door een muurtje van elkaar gescheiden zijn.

Het voor velen belangrijkste Spaanse monument bevindt zich in de bergen op ongeveer 40 km ten zuiden van Al Hoceima, het kasteel Rabaa N Taourit, lokaal bekend als Ficina Thazaouafht. Ontworpen door de Spaanse kolonel Emilio Blanco Izaga, een arts met veel belangstelling voor architectuur. Het bouwwerk refereert aan de kasba's in het zuiden van Marokko en ligt op een geweldige plek met uitzicht over de twee valleien van de rivier de Nekor, die onder de locatie samenkomen. In het ontwerp is te veel samengebracht en dat leidt hier en daar tot ongemakkelijke confrontaties. Recent gerestaureerd en nog niet in gebruik. De feestelijke opening – door de koning – moet nog plaatsvinden.

Op de terugweg van Ficina Thazaouafht stoppen we kort in Bayenti. Langs de weg staat een enigszins vervallen steunpost van het Spaanse leger uit de jaren dertig. Het strek horizontaal gelede gebouw roept associaties op met een gestand schip. Het is gekraakt en bewoond. We mogen even binnenkijken op de begane grond, een vestibule met hard, twee kamers.

Emilio Blanco Izaga heeft veel monumentale gebouwen ontworpen in de Rif, waaronder de moskeeën in Snada en Imzouren. Abdelmajid El Azzouzi, een lokale deskundige en voormalig onderwijzer, verzorgt tijdens ons bezoek een lezing over Blanco Izaga in het gemeentehuis van Al Hoceima.

Al Hoceima sinds de onafhankelijkheid

Marokko als sultanaat bestond vanaf 789 tot 1912 en het werd door verschillende Imazighen (Berbers) en Arabische dynastieën bestuurd. Vanaf 1912 bezetten Frankrijk en Spanje Marokko. De noordelijke kust, waaronder de Rif, komt onder Spaanse heerschappij. Marokko, zoals wij het nu kennen, ontstaat op 2 maart 1956 door de onafhankelijkheidsverklaring.

Na de onafhankelijkheid groeit Al Hoceima geleidelijk, in eerste instantie binnen het 'Spaanse grid'.

Hoofdkwartier van de Sûreté Nationale

Centrale markthal aan de Rue Palestine

Bank van Marokko

Appartementengebouw op de hoek van Rue Dahlka en Rue Anouale

Betonnen garage aan de Rue Anouale

Mooie voorbeelden van modernistische architectuur zijn o.a. het hoofdkwartier van de Sûreté Nationale en de Gendarmerie Royale op de hoek van Rue Palestine en Rue d' Egypte, de centrale markthal aan de Rue Palestine en het gebouw van de Bank van Marokko aan Place Mohamed VI.

Een goed, klein appartementengebouw op de hoek van Rue Dahlka en Rue Anouale wordt, naar zeggen, bedreigt door sloop omdat op de locatie een groter (hoger) gebouw mogelijk is. Iets verder naar het zuiden op Rue Anouale ligt een betonnen garage, waarvan Mohamed hoopt dat ze behouden kan worden.

Bij een paar scholen, o.a. aan Rue du 9 Juillet (verwijzend naar het Feest van de Jeugd op deze datum) en het Lycée Abou Yacoub Al Badissi, is goed te zien dat delen van deze gebouwen uit het tijdperk van het Modernisme dateren.

Midden in de stad liggen het (voetbal)stadion en de gevangenis tegenover elkaar. Het prikkeldraad op de muur rond het gebouw levert mooie schaduwen op. De bewoners van een naast de gevangenis gelegen appartementencomplex hebben goed uitzicht op de binnenplaats.

Buiten de stad, in Ait Qamra, is een nieuw, groot (40.000 zitplaatsen) stadion in aanbouw. Vlakbij zijn een overdekt zwembad en sporthal recent opgeleverd. Ten zuidwesten van het sportcomplex is de campus van de universiteit van Al Hoceima in aanbouw.

Naast het oude stadion is twee jaar geleden een nieuw theater gerealiseerd. Tijdens een kort bezoek krijgen we te horen dat het gebouw nog niet in gebruik is omdat de officiële opening nog moet plaatsvinden. De theatermakers staan klaar om aan de slag te gaan.

Rond het centrum en bij voorkeur met uitzicht op zee zijn de laatste jaren de nodige appartementencomplexen gebouwd. In vele gevallen witgeschilderd steken ze sterk af op de omliggende heuvels en bergen. Dicht verkaveld met minimale groenvoorzieningen lijkt een verdienmodel te zijn. Volgens zeggen is een groot deel van deze appartementen verkocht aan in Europa wonende families, die de woningen slechts een aantal weken per jaar gebruiken.

Op weg naar het Espace de la mémoire historique de la résistance et de la libération Alhoceima passeren we het nieuwe, nog niet geopende Centre Aquatique en Jardin Mirador

Ten westen van het centrum van Al Hoceima, boven de Corniche maritime de Sabadja, ligt een ruimer en luxer opgezet appartementencomplex – met per hof een eigen zwembad. Hier is meer aandacht en geld besteed aan de collectieve en openbare ruimte. In dezelfde wijk heeft Mohamed Cheik twee woongebouwen voor mensen met een handicap ontworpen.

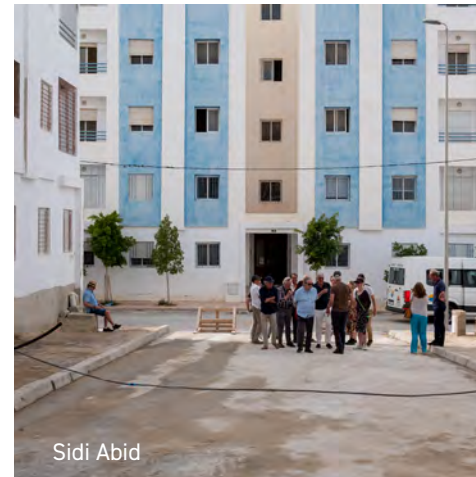

Jeugdcentrum

In het centrum van Al Hoceima leidt Mohamed Cheik ons rond in één van zijn recentste projecten, een jeugdcentrum. Rond een centrale hal met een hoge, grote koepel – een verwijzing naar de koepels op de oude mausolea – liggen de instructielokalen en computerruimtes. Ook dit gebouw is nog niet in gebruik in afwachting van de officiële opening.

In de wijk Sidi Abid, ten noorden van het centrum en direct aan de kust, leidt Mohamed ons rond. Hij is hier de coördinerend architect. Samen met een zestal lokale collegae heeft hij voor elkaar gekregen dat niet het in de hoofdstad Rabat bedachte masterplan maar hun lokaal ontworpen plannen uitgevoerd worden.

Sidi Abid

Een centrale, groene as vormt de ruggengraad van de wijk. Tussen de blokken zijn in het geaccidenteerde terrein kleine speelplaatsen en parkjes opgenomen.

Totaal komen er ca. 1.000 woningen, waarvan een groot deel bestemd is als 'sociale koopwoningen'. Deze woningen kosten ca. € 14.000 en worden met financiering en garantie van de staat aangeboden. Om in aanmerking te komen voor een dergelijke woning moet de koper aan een aantal voorwaarden voldoen, zoals bijvoorbeeld geen eigen woning. Op het eerste gezicht lijkt dit een zeer goede regeling, echter Mohamed geeft aan dat er toch een andere regeling in de maak is.

Een appartement omvat een woonkamer met vestibule, twee slaapkamers, een keuken en badkamer. Totaal ca. 60-65 m². De vestibule bij de entree en het woonvertrek, is een essentieel onderdeel in de plattegrond. In de traditionele Riffijnse huizen is ook altijd een vergelijkbare vestibule opgenomen. Nagenoeg dezelfde woningen worden ook verkocht op de 'vrije markt'. De verkoopprijzen bedragen dan €25.000 en hoger.

Deze wijk in aanbouw oogt al een stuk levendiger dan andere nieuwbouwwijken rond de stad. Waarschijnlijk omdat hier mensen echt wonen, terwijl in andere delen veel appartementen gekocht zijn door Fransen, Nederlanders en Belgen. Ook is er duidelijk meer aandacht besteed aan de openbare ruimte.

Het landschap

Veel gebouwen hebben één of meerdere blinde gevels. Deze zijn volgens voorschrift bruinrood geschilderd, wat een mooi beeld oplevert in de vele gezichten op de stad. Recent schijnt de gouverneur van Al Hoceima verordonneerd te hebben dat voortaan de blinde gevels in een valse kleur blauw of grijs geschilderd moeten worden.

Ons bezoek beperkt zich tot een klein deel van De Rif, de zogenaamde Arif Annamas (Midden-Rif) met als centrale plaats Al Hoceima.

De kust langs de Middellandse Zee en het achterland met gebergte spelen een belangrijke rol tijdens onze verkenningen.

We beginnen langs de kust met een boottocht. Een vissersboot pikt ons op in de haven van Al Hoceima. Gedurende een tocht van enkele uren – met wind, golven, thee en koekjes – krijgen we onze eerste indrukken; bergen die oprijzen uit zee, baaien met stranden en kleine eilandjes voor de kust.

Penon de Alhucemas

De kust met 'Spaanse kralen'

De kust is een aaneenschakeling van baaien en baaitjes. De bergen stijgen op uit het water. Hier en daar is er een vlakte waar een rivier uitmondt in de Middellandse Zee. Het vliegveld en ons hotel – iets ten oosten van Al Hoceima – liggen in een vlakte die gevormd is door de rivieren Nekor en Ghiss.

Iedereen kent de Spaanse enclaves Ceuta en Melilla op Marokkaans grondgebied. Tot onze verbazing liggen vlak voor de kust eilandjes, die door de Spanjaarden nog steeds bezet worden. Op minder dan honderd meter uit het strand bij ons hotel liggen de onbewoonde eilanden 'Isla da Tierra' en 'Isla de Mar'.

Iets verder weg – ca. 700 meter van de kust – ligt het bewoonde Penon de Alhucemas (Nekor-eiland), in 1560 korte tijd bezet door de Spanjaarden en vanaf 1673 definitief. Een grote Spaanse vlag geschilderd op de rotsen laat duidelijk zien wie de bezetter van het rotsblok is. Op een luchtfoto is goed te zien dat er een helikopterlandingsplaats is, zodat het legertje bevoorrad kan worden. Op de vaste wal lag ooit Nekor-stad, verwoest 1080, met als havenstad Rmzemmeth.

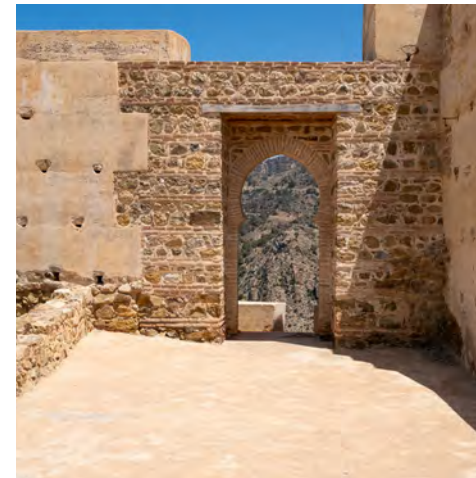

De grens van het niemandsland

Circa 50 km ten westen van Al Hoceima ligt Bades. Hier ligt 'la Isleta Penin de la Velez de la Gomera' voor de kust. Dit eilandje is sinds 1564 in Spaanse handen. Hoewel al in 1872 in het Spaanse parlement een voorstel is ingediend om het eiland te verlaten is het nog steeds bezet. De zee tussen het eiland en het strand van Bades is verzand zodat je lopend naar het eiland kan. Echter een blauw koord gespannen over het strand vormt de grens (van het niemandsland). Aan beide zijden is een zeer klein garnizoen van militairen aanwezig om de status quo te bewaken.

Bades (Badis) is een oude stad in het koninkrijk Nekor. In het begin van de 14e eeuw waren hier scheepswerven. Met hout uit de omliggende bergen werden schepen gebouwd. Restanten van de oude stadsmuur – rond 1204 gebouwd door de Almohaden – zijn nog zichtbaar. Opgravingen in de vallei hebben de fundamenteën van een aantal oudere gebouwen bloot gelegd.

Een vallei verder naar het westen ligt het dorp Torres met daarboven het gerestaureerde kasteel, Kalaa Torres.

Op een aantal plaatsen langs de kust is de aanzet tot toeristische complexen zichtbaar. Ons hotel, Al Hoceima Bay, met naastgelegen appartementen is zo'n voorbeeld. De haven van Cala-Iris, aangelegd met Japans kapitaal, een ander. Ook langs de kust in de vallei van de Ghiss en Nekor verschijnen de eerste appartementen. Investeerders uit Spanje, Frankrijk, Saudi Arabië en Qatar hebben terreinen langs de kust gekocht. Binnen 10 jaar de *all inclusive resorts* langs deze kust?

De kustbergen net buiten Al Hoceima zijn bezaaid met grote villa's al dan niet ommuurd. Spiegelend glas en uitbundig tegelwerk zijn terugkerende architectonische middelen. De verkaveling lijkt toevallig.

Het achterland, bergen, dalen en bossen

Het gebergte van de Rif heeft ooit volgestaan met dennenbossen. Met het daarvan afkomstige cederhout zijn in het verleden schepen gebouwd. Op onze tocht door de vallei van de Nekor, op weg naar Rabaa N Taourit, zien we veel kale hellingen, en als we hoger komen indrukwekkende, nagenoeg droogstaande rivierbeddingen. Het geweld van heftig stromend water na een grote regenbui is goed voor te stellen.

Enkele dagen later reizen we tweeënhalp uur door het gebergte van de Rif. Fantastische kleuren, dan weer groen dan weer bruin, kaal, bebost, mooie vergezichten. Leeg en hier en daar een stadje of een dorp. Langs de weg voor het geoefende oog de eerste velden met Kif (hasjesj).

Het doel van de tocht ligt iets voorbij Ketama aan de N2. Het is de gite (vakantiehuis of z'n Frans) 'Dar Tarmada chez Abebibe'. Wij worden gastvrij en enthousiast ontvangen met thee en koekjes. De eigenaar, een lokale hippie op leeftijd, verhaalt enthousiast hoe Mick Jagger en Keith Richard begin jaren zeventig ter plekke genoten van zijn Kif.

De gite is gerestaureerd en de eigenaar vertelt hoe hij als kleine jongen er met zijn familie en vee woonde. In het dal onder de gite is hij met behulp van de

Duitse architect Monica Brümmer een huis aan het bouwen met traditionele materialen, klei en hennep.

Aan de andere kant van de N2 is nog een klein deel van de eeuwenoude bossen zichtbaar. Een stijlvolle, korte wandeling brengt ons terug bij onze gastheer en een uitgebreide lunch.

Traditionele Riffijnse architectuur

Woonhuizen

In het landschap zijn op vele plaatsen de traditionele huizen/boerderijen nog zichtbaar. Vaak verlaten en in verval. In sommige gevallen prachtig en met veel liefde hersteld. De plattegrond is vierkant of een rechthoek, waarbij alle vertrekken rond een binnenplaats liggen. De gevels zijn gesloten met uitzondering van de hoofdentree, die via een vestibule toegang geeft tot de binnenplaats en een tweede, kleinere deur die direct uitkomt in het gastenverblijf. Rond de binnenplaats liggen de slaapkamers, de keuken, een

opslagruimte en een stal. Een deel van de binnenplaats is overdekt, waarbij de ingenieuze, houten kolommen beeldbepalend zijn. De traditionele Riffijnse oven staat, indien aanwezig, op de binnenplaats nabij de hoofdingang.

Mohamed Cheik heeft een uitgebreide studie gemaakt naar de ontwikkeling van deze huizen, de plattegronden, het gebruik en de situering in het landschap. Op een avond deelt hij zijn dia's en verhalen met ons.

Adouz

Ten westen van Al Hoceima ligt op ongeveer 40 km afstand in de bergen het dorp Adouz. Hier is nog veel traditionele bebouwing aanwezig. Adouz betekent in het Tamazight een heuvelachtige of bergachtige plaats. De bijzondere moskee – daterend uit de 14e eeuw – wordt gerestaureerd. De drie beuken van de moskee, het houten plafond (esdoorn) en het tegelwerk rond de mierap springen in het oog. De echte Riffijnse moskee heeft een kleine minaret in tegenstelling tot de grote minaretten bij de recentere moskeeën.

Een deel van de traditionele huizen is nog bewoond. Wij bezoeken er enkele.

Rond het dorp liggen verschillende waterbassins, die elk op een andere wijze tot stand zijn gekomen. Sommigen zijn duidelijk niet juist ontworpen en daardoor in verval. De overheid is bezig om alle dorpen en vervolgens de huizen van schoon drinkwater te voorzien. Nu zijn er nog, vaak nabij de bassins, gemeenschappelijke tappunten. Over een paar jaar heeft hopelijk ieder huis zijn eigen wateraansluiting. De meeste huizen zijn al wel aangesloten op het elektriciteitsnetwerk.

Naast de grote begraafplaats van Adouz ligt Chikh Odouz (de Marabout d'Adouz) met een mooi uitzicht op het omringende landschap. Op de velden staan cilindervormige hooibergen met een kegelvormig afdak. Ons wordt verteld hoe groter de hooiberg, hoe rijker de boer – meer land levert meer hooi.

Sidi Chaayeb Ou Meftah

Een hoogtepunt van de traditionele architectuur is het mausoleum Sidi Chaayeb Ou Meftah. Op een heuvel boven zee ten oosten van de vallei van Nekor ligt dit prachtige mausoleum. De aldaar begraven heilige is niet alleen belangrijk voor de lokale Tamsaman-stam maar voor de hele Rif. De mooie plattegrond omvat twee binnenplaatsen, gescheiden door een kleine moskee en het met een koepel overdekte graf. Rond de binnenplaatsen bevinden zich gastenverblijven voor reizigers van ver. Jammer genoeg is een deel van de buitenmuur van het complex, als gevolg van slecht onderhoud, ingestort.

Vlakbij ligt een ander mausoleum, dat weinig zorgvuldig is hersteld en voorzien van te veel glimmend natuursteen.

Amicitia

Een belangrijk deel van de excursies van AetA (Architectura et Amicitia) is de Amicitia. Tijdens deze reis komen de liefhebbers aan hun trekken. 's Morgens vertrekt de 'zwemclub' rond acht uur te voet vanuit het hotel naar het strand om wakker te worden in het frisse water van de Middellandse Zee.

Met alle gemaakte groepsfoto's is een fotoboek te vullen.

Iedere dag minimaal één gezamenlijke maaltijd. De schalen met vis en garnalen worden de volgende dag afgewisseld met couscous. Lunchen of dineren in restaurant Miramar in het centrum van Al Hoceima met uitzicht op zee. Miramar is niet alleen een restaurant maar het biedt ook ruimte aan een goed bezochte bibliotheek, waar ook lezingen en voordrachten worden gegeven.

Een andere favoriet is Club Nautico aan de vissershaven. Eerst verse vis kopen op de markt aan de haven en vervolgens gaan de koks in Nautico aan de slag. Bij iedere maaltijd schuiven de nodige gasten aan.

Op 4 mei 's avonds zijn wij te gast bij Muhamed een vriend van Chaib en Mohamed. Muhamed is aannemer en heeft het traditionele Rif-huis van zijn familie gerestaureerd. Op de binnenplaats dineren we na een korte stilte in verband met Dodenherdenking. Een uitleg over de traditionele poëzie in de Rif wordt gevolgd door een door twee jonge vrouwen gezongen voordracht. Een zeer bijzondere ervaring.

In Adouz lunchen we in de Tadarth Thamakrant, een recent geopende B&B in dit prachtige dorp. Zelf gebakken brood, salade en veel kip vormen de ingrediënten van een rijke maaltijd.

Enkele dagen later eten we als groep op het terras van Dar Tarmada chez Abebibe met uitzicht op de recent aangeplante Kif.

Op de laatste dag lunchen we in Cala-Iris bij de voormalig manager van ons hotel in zijn 'maison d'hôtes les Iris'. De schalen met gegrilde sardines en de zeer lekkere, lokale salade met tomaat, ui, komkommer, peterselie en koriander zijn snel leeg. De lokale TV-zender neemt een interview af over de reis van de afgelopen dagen. We horen later dat we zelfs het landelijke nieuws gehaald hebben.

Bart Duvekot

Janfrans van der Eerden

Donald Lambert

Mechtild Linssen

Joost de Haan

Hans van Heeswijk

Jorrit Mulder

Ton van Namen

Tijmen Ploeg

Joëlma Rodrigues de Sousa

Joke Vos

Miel Wijnen

Peter Sas

Remko Veenstra

Ruud Wilmink

teksten

**Bart Duvekot
en Ton van Namen**

foto's

**Miel Wijnen
en Ruud, Hans, Joëlma, Ton
Joke, Jorrit, Peter en Joost**

vormgeving

Bart Smit, De Twee Snoeken

AetA